

Hledíček pobřežní (*Microrrhinum litorale*) – výzva ke sledování

DAVID HLISNIKOVSKÝ

Sadová 605, CZ-738 01 Frýdek-Místek; e-mail: david.hlisnikovsky@email.cz

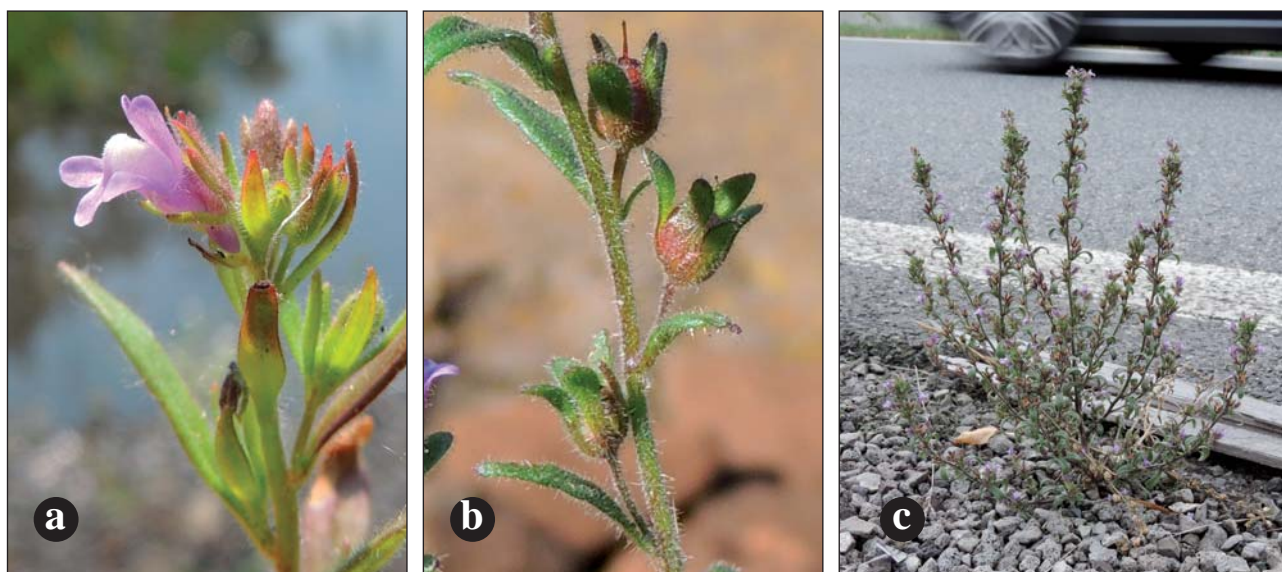
Hledíček pobřežní (*Microrrhinum litorale* /Willd./ Speta) z čeledi jitrocelovitých (*Plantaginaceae*) je v našich střeoevropských podmínkách domněle (viz níže) přechodně zavlekaným (cf. Pyšek et al. 2012) neofytem, který k nám byl ze své domoviny – **jižní** až jihovýchodní přímořské **Evropy** zavlečen v souvislosti se zpracováváním železné rudy. První zmínky o výskytu netypického, přesně „modrokvětého“ **hledíčku menšího** (*Microrrhinum minus* /L./ Fourr.) v ČR se dozvídáme od Věry Sobotkové (Sobotková 1994), a to z Třineckých rudišť a hutnických odvalů. Ta zvažuje modrokvětost za možný projev vysokého obsahu železa na lokalitě, anebo i skutečnost, že se jedná o nový adventivní druh – nespátřujíc však jinou morfologickou odlišnost od *M. minus*. Rozhodnost v pojmenování „*Microrrhinum litorale*“ přinášejí až postřehy Vlastimila Mikoláše a Pavla Lustyka (Mikoláš 1997), kteří roku 1994 navštívili tatáž místa v Třinci. Novodobé zavlečení je však jen zdánlivé, ve skutečnosti se tento hledíček stal součástí naší flóry poněkud dříve (Hlisnikovský & Kocián in prep.), avšak mylně determinován setrval několik desetiletí v opomíjení.

Rod *Microrrhinum* (sensu Speta 1980) zahrnuje pouze jednoleté druhy, u nás široce rozšířený **archeofyt** – *M. minus* a nově se šířící, tedy **epekofyt** – *M. litorale*. Pro vzájemnou morfologickou podobnost uniká druhý jmenovaný pozornosti floristů (v národních databázích florabase.cz a NDOP zcela schází), ačkoli je možno jej nalézat v rozličných sekundárních biotopech s podstatnou příměsí kamene, šterku, písku, škváry, strusky nebo i v rozpraskaném betonu a dlažebních spárách (železniční svršky, krajnice cest, navážky šterků a posypových materiálů, haldy, rumišť atp.). Oblibuje si místa pustá (s nízkou mezidruhovou kompeticí, blokovanou sukcesí, v iniciálních sukcesních stadiích), osluněná, a to jak vlhká, tak i výsušná, bazická i acidní (obr. 1).

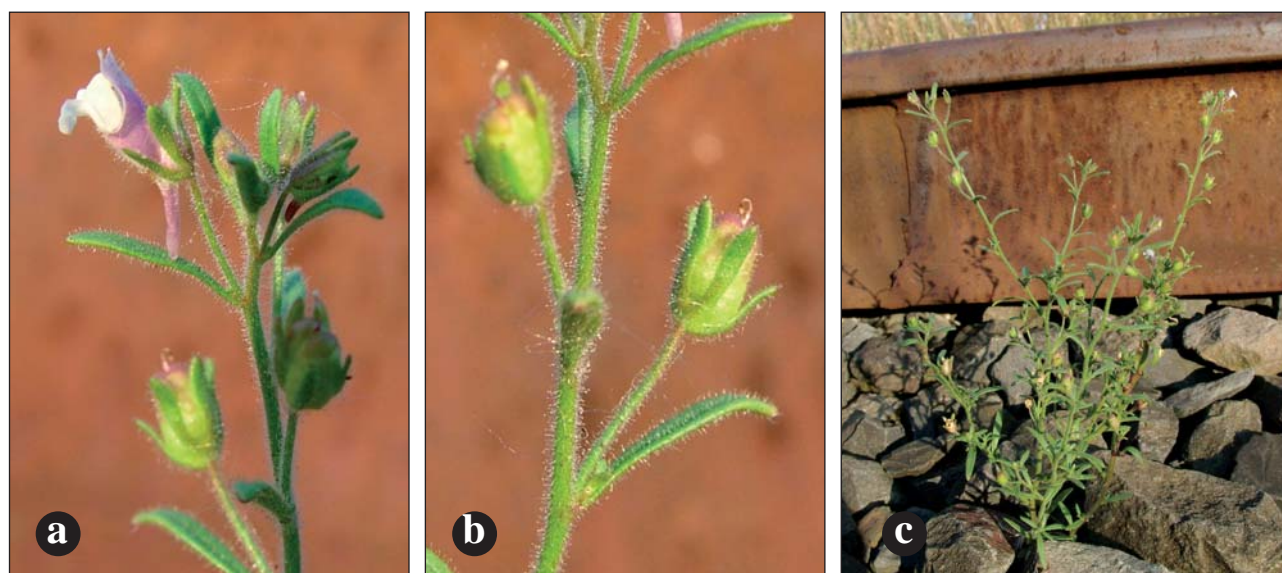

Obr. 1: Hledíček pobřežní (*Microrrhinum litorale*) – (a) biotop /18. IX. 2013, Ostrava-Mariánské Hory/ – (b) rostlina /3. X. 2013, Suchdol n. O./ [foto (a) D. Hlisnikovský, (b) P. Kocián].

Základní rozdíly mezi *Microrrhinum litorale* a *Microrrhinum minus*:

Obr. 2: Hledíček pobřežní (*Microrrhinum litorale*) – (a) květ a květní stopky – (b) plod – (c) habitus rostliny /není v měřítku/ [foto P. Kocián].

Obr. 3: Hledíček menší (*Microrrhinum minus*) – (a) květ a květní stopky – (b) plod – (c) habitus rostliny /není v měřítku/ [foto P. Kocián].

Obr. 4: Semena – (a) hledíček pobřežní (*Microrrhinum litorale*) – (b) hledíček menší (*Microrrhinum minus*) /zvětšeno 6×, v měřítku/ [foto P. Kocián].

Poznámky k určování

Převážná většina determinační znaků obou podobných druhů je povahy kvantitativní a ve svých krajních mezích se překrývají. Nápadný kvalitativní znak, jímž je barva koruny, je pak dosti subjektivním, a tak není s podivem, že nemusí být oba druhy správně odlišeny. **Statnější, modrofialově kvetoucí** a fenologicky **pozdější** *M. litorale* má za květu výrazně **kratší květní stopky** (obr. 2a), které se však po odkvětu prodlužují. Dozraje-li rostlina v tobolku, je vhodnější sledovat **kalich**, jehož cípy se rovněž protahují a které tak výrazně **přesahují** vejcovitou **tobolku** (obr. 2b). Naproti tomu *M. minus* je **subtilnějšího** habitu, **fialověji kvetoucí, časnější** a již **s dlouhými květními stopkami** (obr. 3a). **Kališní cípy** plodných rostlin **tobolku** výrazně **nepřesahují** (obr. 3b), byť se taktéž prodlužují. Spolehlivému rozlišení napomohou zralá semena, jejichž rozdílnost znázorňuje spolu s již vyřčenými základními rozlišovacími znaky následující tabulka:

	<i>M. litorale</i>	<i>M. minus</i>
vzrůst	robustní: 30–50 cm vys.	subtilní: (5)–25–40 cm vys.
květní stopky	nejvýš 2× delší než kalich	3–4× delší než kalich
plodní stopky	3–10 mm dl.	(5–)8–20 mm dl.
barva koruny zvnějšku	světle modrá až modrofialová	světle až tmavě fialová
tobolky	kratší kalicha	± zděli kalicha
semena	podélně papilnatě žebernatá, (0,8–)0,9–1,1(–1,2) mm dl.	hladce nebo drobně zoubkatě žebernatá, 0,5–0,8 mm dl.
doba květu	VII–IX	VI–IX

Převzato z Květeny ČR (Grulich 2000), upraveno dle vlastních pozorování.

Výzva

Chystané shrnutí recentního rozšíření *Microrrhinum litorale* u nás (Hlisnikovský & Kocián in prep.) by se nemělo obejít bez předcházející výzvy ke sledování, poněvadž dosavadní povědomost o jeho pozvolné invazi mimo oblast Třince je patrně mizivá. Předložená zpráva si klade za cíl ozřejmit terénním floristům tyto skutečnosti, aby při svých toulkách krajinou neopomíjeli pohlížet hledíčkům zpřímá do tlamatých korun a se svými postřehy se následně též podělili.

Použité zdroje

- Grulich V. (2000): *Microrrhinum* (Endl.) Fourr. – hledíček. – In: Slavík B. [ed.], Květena České republiky 6: 336–337, Academia, Praha.
- Mikoláš V. (1997): *Microrrhinum litorale* (Bernh. ex Willd.) Speta, a new species in the flora of Slovakia and Czech Republic. – *Thaiszia – Journal of Botany* 7: 41–50.
- Pyšek P., Danihelka J., Sádlo J., Chrtek J. jun., Chytrý M., Jarošík V., Kaplan Z., Krahulec F., Moravcová L., Pergl J., Štajerová K. & Tichý L. (2012): Catalogue of alien plants of the Czech Republic (2nd edition): checklist update, taxonomic diversity and invasion patterns. – *Preslia* 84: 155–255.
- Sobotková V. (1994): Vegetace hutního odvalu v Třinci. – *Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Ostraviensis, Biologica-Ecologica*, 2: 9–17.
- Speta F. (1980): Die Gattungen *Chaenorhinum* (DC.) Reichenb. und *Microrrhinum* (Endl.) Fourr. im östlichen Teil ihrer Areale (Balkan bis Indien). – *Stapfia* 7: 1–72.